

פרשת ויקרא

על מקום כתיבת מצוה בתורה

א, יא וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יַרְדֵּי הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה

פרשתנו עוסקת כולה בתורת הקרבנות. הקרבן הראשון שעוסקים בו הוא קרבן עולה, כאשר הוא מתחלק לשלשה: (א) עולת הבקר. (ב) עולת הצאן. (ג) עולת העוף. כאחד מקדשי קדשים, קבעה התורה שחיטת עולה בצפון המזבח "וְאִם-מִן-הַצֹּאֵן קָרְבָּנוּ... וְשַׁחַט אֹתוֹ עַל יַרְדֵּי הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לְפָנָי ה'". ואנו תמהים הרי פסוק זה כתוב אצל עולת הצאן, ואילו אצל עולת הבקר הקודמת אינו כתוב, ואנו לומדים את דין שחיטה בצפון שנוהג גם בעולת הבקר ע"י תורה שבעל פה. ויש להבין מדוע דילגה התורה שבכתב על הדין במקרה הראשון (בקר), וכתבה אותו רק במקרה השני (צאן), כאשר אז ע"י וי"ו של "וְאִם-מִן-הַצֹּאֵן" אנו למדים למפרע אל עולת הבקר.

על שאלה זאת עונה ה'משך חכמה', וזה לשונו:

הנה כתב "צפון" בצאן ולא בבקר, אע"ג דבכל מקום כתוב "במקום העולה" (ויקרא ד, כד) "וְשַׁחַט אֹתוֹ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-יִשְׁחַט אֶת-הָעֹלָה", [הרי שדין צפון הוא משותף וכללי לכל סוגי קרבנות העולה], אלמא דשם עולה הוא נשחט בצפון, ובכל זה נזהרה התורה להזכיר "צפון" רק בצאן ולא בבקר [הקודם לו בכתוב]... לפי שצפון מורה על עקידתו של יצחק צפון אפרו לפני ה' תמיד... ומורה על הבחירה החפשית שעשה אברהם אבינו, שיהיה מסור נפשו של הישראלי להשם, וכמעט ששלל הבחירה מבניו אחריו, וכמעט הוקבע טבע קיים בנפש הישראלי למסור עצמו על אחדות השם יתברך [ללא אפשרות של בחירה, דבר שהיה קורה אולי אברהם היה שוחט את יצחק בפועל לפני הקריאה "אל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱר". לכן לא כתיב רק (=אלא) בבן צאן, זכר לאילו של יצחק הבא תמורת יצחק. ולכן לא נזכר בבן בקר בהדיא, ד"גַּם-אֵלֶּה תִּשְׁפַחְנָה"

(ישעיה מט, יד) זה מעשה העגל (ברכות לב, ב), אשר עשו שור
אוכל עשב [”אֱלֹהֵיךָ יִשְׂרָאֵל”], ואינו צפון לפניו, עכ”ל.

פשוטו של מקרא מצביע על המרכיב המסוים והמיוחד שבמצוה, לא בשונה
ממצוות אחרות, אלא בשונה מחלקים אחרים שבאותה מצוה. נכון הדבר שדין
צפון שייך במיוחד אצל קרבן עולה, עד כדי כך שבמקרה של חטאת לא כתוב
ששחיתתה בצפון, אלא ”בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחֹט הָעֶלֶה תִּשְׁחֹט הַחֲטָאתָ”. אלה
ואלה ממשפחת קדשי קדשים הם ושחיתתם בצפון. אולם דין צפון שייך יותר
לעולה מאשר לחטאת, ובתוך משפחת העולה עצמה דין שחיטה בצפון שייך
יותר לעולת הצאן מאשר לעולת הבקר. לכן דילגה התורה על דין צפון אצל
עולת הבקר, כדי לציין אותו אצל הצאן, אשר שם הוא שייך ביותר.

לפי תפיסה זאת בהבנת עומק פשוטו של מקרא, המצביע על הקשר הייחודי
בין דין שחיטה בצפון ובין סוגיית עקידת יצחק, מסביר ה'משך חכמה' את
הדיון בגמרא (זבחים מח, ב) אודות עולת העוף, אם מליקתה היא בצפון דוקא.
והגמרא מקשה שאין ללמוד עוף מבקר וצאן כי ”מה לעולה שכן שחיתתה
טעונה כלי”. כוונתם לומר שדין שחיטה בצפון נובע מן הקשר עם עקידת
יצחק, ששם היה כלי (”הַמֵּאֲכֹלֶת”). יש להניח אפוא, שבמקרה ואין ”כלי” (כמו
עולת העוף שהיא במליקה) בטל הקשר הייחודי עם עקידת יצחק שהוא מקור
דין צפון.

כאמור, שחיטה בצפון מציינת את מידת המסירות נפש העילאית של אברהם
ויצחק אבינו לקיים את דבר ה'. נחשון גילם בקפיצתו אל תוך הים הגואה את
אותה תכונה בשלימותה (”הגיעו מים עד נפש”), לכן הוא אינו זקוק להזכרת
שחיטה בצפון בקשר עם קרבנו.

[אשר לדין מליקה בעולת העוף, ולא שחיטה בסכין, מן הראוי לציין את פירושו הייחודי
של החזקוני (א, טו ד”ה ומלק), וז”ל: בעצמו של כהן, לפי שהיא בראשו של מזבח נולא
על הקרקע ליד המזבח, כמו אצל בקר וצאן], אבל לא בסכין [מדין מאכלת] כדכתיב (שמות
כ, כב) ”פִּי חֶרֶב הַנֶּפֶט עָלֶיהָ וַתִּחַלְלֶהָ”].

הרי לפנינו שלשה יסודות לימודיים:

א. אין מקריות בכתיבת התורה – לכן יש לתת טעם לא רק למה שכתוב אלא
להיכן זה כתוב.

ב. דין משותף לכמה מקרים ייכתב באותו מקום ומקרה אשר הוא שייך שם ביותר.

ג. המצוה היא יחידה מורכבת, כאשר ההרכב של המרכיבים השונים משתנה ממקרה אחד למשנהו, במקרה דידן הסוגים השונים של קרבן עולה.

במקרה שלנו המרכיב של צפון - מסירות נפש - עקידת יצחק, הוא המרכזי אצל עולת הצאן, פחות אצל עולת הבקר, ובכלל אינו קיים אצל עולת העוף (עיי' בנקודה אחרונה זאת של המצוה המורכבת, בפרשת תצוה בסוגיית אכילה לשם כפרה בקרבן, וכן להלן בפרשת צו בסוגיית קרבן תודה).

ומענין לענין באותו ענין מצאנו בסוגיית המצורע. הרי בפרשת תזריע מונה התורה את סוגי הצרעת, אחת לאחת למצוא חשבון, החל מ"בְּעוֹר בְּשׂוֹר" מן הסוגים השונים עד ל"בְּרֹאשׁוֹ נִגְעוּ". והנה רק אצל צרעת הראש מפרשת התורה את דיני הרחקת המצורע עד "מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבֹו". הרי ששוב דילגה התורה על כל הסוגים של צרעת, והצמידה את דיני "רֹאשׁוֹ יִהְיֶה פְּרוּעַ" וכו' עד ל"מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבֹו" למקרה האחרון, ולא לראשון כפי שהיינו מצפים.

על זה עונה הנצי"ב (העמק דבר), אחרי שתחילה קובע (ויקרא יג, מד ד"ה בראשו נגעו) שבין הסוגים השונים של צרעת, צרעת הראש היא החמורה ביותר. וזה לשון ראש ישיבת וולוז'ין:

ידוע דצרעת באה על חטא [כלומר, זהו המשותף לכל מיני הצרעת]. אבל אינו דומה סיבת חטא צרעת הגוף לצרעת הראש. דצרעת הגוף בא על חטא תאוה המחטיאה את הבשר, וצרעת הראש בא על חטא דעות משובשות. ואמר, כי אע"ג דסימני קרחת וגבחת [הן שבראש] הוא כמראה צרעת עור בשר, מכל מקום אות הוא שבא על טעות שבראש. ונפקא מינה הוא ליזהר ממנו יותר, דמי שיש לו דעות משובשות מחטיא אחרים שמתרועעים עמו יותר מבעלי תאוה, עכ"ל.

כלומר, דין הרחקת המצורע ממחנה ישראל ("וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" ושאר כל הדינים השייכים למצורע) משותף לכל סוגי הצרעת הפוגעים באדם (בבגדיו, בגופו וכד'). התורה בחרה לכתוב דיני הרחקה אלה דוקא אצל צרעת הראש שהוא האחרון שבסוגי הצרעת הפוגעים בגוף האדם (שלדעת הנצי"ב הכוונה

להשקפות לא נכונות) משום שאדם כזה הוא המסוכן ביותר לחברה, והרחקתו מן המחנה דרושה וחשובה במיוחד.

[הדברים בודאי אמורים ונכונים לגבי תקופת הנצי"ב, אז פעלו והשפיעו השפעה הרסנית המשכילים וכל שאר ה'איזמים' השונים למיניהם. ואולם בדורנו נצטרך לתת טעם חדש לבעיה שעמדה לפני הנצי"ב, באשר דוקא בצרעת הגוף יש להכריז "וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא" ועליו נאמר "בְּכָד יֵשֶׁב"! הרי בדורנו, לא ה"איזם" (השקפות זרות שונות, כמו קומניזם סוציאליזם וכד') הוא השולט, אלא יצר הרע של תאורת המכונה בספרות התורנית בשם 'עריות' — החל בעריות ממש וכלה בשעבוד לתאוות מתאוות שונות. בזה ראינו בחוש בחמשים השנים האחרונות בהתגשמותו של מאמר חז"ל (סנהדרין סג, ב) 'לא עבדו ישראל עבודה זרה אלא כדי להתיר להם עריות בפרהסיא'. עד לתקופת מלחמת העולם השנייה, היה העולם היהודי חשוף (ומושפע עד מאד) לאיזמים מאיזמים שונים בהשקפה, היה זה מעין 'עבודה זרה', במשמעות של קבלת ערך או ערכים, במקום, או אפילו שוה לערך של תורה. והנה בדורנו אנו, במקום דעות והשקפות זרות, אנו עדים לצעירים המכורים לתאוות שפלות].

להלן בפרשת המצורע (פרק יג פסוק מה ד"ה והצורע אשר בו הנגע) מבאר הנצי"ב כי תפיסה זאת במחשבה ובפרשנות [שהמצוה תיכתב במקום אשר שם היא שייכת ביותר] מתבטאת גם בהלכה, וזה לשונו:

...גם הכתוב בזה המקרא [דיני הרחקה אצל צרעת הראש] אע"ג דודאי שוין בדין [כלומר, אין נפקא מינה בדיני הרחקה בסוגים השונים של צרעת], מכל מקום במה שמפורש יותר הוא חמור ממה שאינו מפורש, אלא בא מכוח דרשה, כמו שכתבו התוספות קידושין (דף כ"ד) לענין שן ועין [לעומת] שארי אברים [אצל עבד כנעני היוצא בפגיעה באחד מ-כ"ד ראשי איברים, אע"פ שהכתוב מדבר רק על שן ועין — נפקא מינה אם זקוק לגט שחרור או לא]. ועיין מה שכתבתי להלן יט, כז ד"ה לא תקיפו וגו' לא תשחית: ...דבמקום המפורש בתורה, העונש בידי שמים חמור ממה שנלמד בקבלה בגזירה שוה וכדו'. עכ"ל הנצי"ב בהעמק דבר.

מן הנלמד בקצרה במסגרת מאמר זה זכינו לראות בעקבות שנים מגדולי ליטא שפשוטו של מקרא קובע הן את עוצמת המרכיבים השונים שבמצוה, והן את חומרת הענין ועוצמת עונשו.

לאור כל הנ"ל אין פלא, איפוא, שבסוגיא הנידונה בפרשתנו (כתיבת דין שחיטה בצפון אצל הצאן ולא הבקר) גם הנצי"ב (העמק דבר) התייחס לשאלה (...הא דכתיב צפון ביחוד גבי צאן...) עיין שם מהלך אחר מזה של המשך חכמה.